ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA
VOL. XXIV, 7 SECTIO G 1977

Instytut Prawa Karnego UMCS
Zakład Prawa Karnego i Kryminologii

Andrzej WĄSEK

Kierunki zmian szwajcarskiego prawa karnego

Направления в изменении уголовного права Швейцарии

Richtungen in den Veränderungen des schweizer Strafrechts

UWAGI WSTĘPNE

Dla prawnika polskiego szwajcarskie prawo karne zajmuje pozycję szczególną. Sprawia to przede wszystkim fakt, że obowiązujący w Polsce do 1 stycznia 1970 r. kodeks karny R.P. z r. 1932 powstał w dużym stopniu pod wpływem idei leżących u podstaw późniejszego kodeksu karnego szwajcarskiego z r. 1937, a obowiązującego od r. 1942.[1] Oddziaływanie to zaobserwować można w polskim kodeksie karnym z r. 1932 głównie w uregulowaniu problematyki kar i środków zabezpieczających, a także w syntetycznym ujęciu typów przestępstw. Również obecnie można mówić o pewnych elementach wspólnych łączących szwajcarskie i polskie prawo karne. Wynika to stąd, że kodeks karny PRL z r. 1969 nawiązuje w dużym stopniu do unormowań zawartych w poprzednio obowiązującym kodeksie karnym z r. 1932. Oczywiście analogie te nie są obecnie tak bliskie, jak to było przed drugą wojną światową. Chodzi przecież teraz o prawa karne obowiązujące w państwach o odmiennych systemach polityczno-gospodarczych, nie mówiąc już o różnicach występujących w sferze kultury, tradycji, obyczajów.

Szwajcarskie prawo karne wywarło też wpływ na ustawodawstwo karne innych krajów europejskich (Norwegia, Niemcy, Włochy), a nawet

[1] Por. I. Andrejew: *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1976, s. 53; A. Spotowski: *Das neue polnische Strafgesetzbuch*, „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft" [dalej skrót: ZStW] 1975, z. 3, s. 742.

pozaeuropejskich (Etiopia, Ameryka Łacińska).[2] Szczególne zasługi w dziedzinie kształtowania szwajcarskiego prawa karnego położył żyjący na przełomie XIX i XX wieku sędzia i profesor prawa karnego w Bernie, Carl Stooss. W swych poglądach na zadania i przyszły kształt prawa karnego reprezentował idee szkoły socjologicznej, której przywódcami duchowymi byli wówczas F. von Liszt, van Hamel i A. Prins. Przedstawiony przez C. Stoossa w latach 1893—1894 projekt kodeksu karnego dla konfederacji szwajcarskiej wskazał nowe kierunki w rozwoju prawa karnego. Projektowany kodeks jest kodeksem dwutorowym, tzn. operuje dwoma rodzajami sankcji — karami i środkami zabezpieczającymi. Do sprawców przestępstw zastosowanie znaleźć powinna z reguły kara pojmowana przy tym jako odpłata za przestępstwo. W stosunku do sprawców niepoczytalnych lub nie w pełni poczytalnych, a także tych, którzy okazują się niepodatni na oddziaływanie kary, projekt kodeksu przewiduje stosowanie środków zabezpieczających o przeznaczeniu leczniczym, prewencyjnym albo neutralizującym.[3] Omawiany projekt hołduje zasadzie subiektywizacji i indywidualizacji odpowiedzialności karnej, pozostawia sędziemu dużą swobodę przy wymiarze kary, typy przestępstw ujmuje w sposób syntetyczny. O tym, że projekt jest produktem doktryny państwa typu liberalno-burżuazyjnego świadczy systematyka jego części szczególnej. Na czoło wysunięty jest rozdział przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, bardzo rozbudowany jest rozdział przestępstw przeciwko mieniu.

Droga od projektu do kodeksu nie była jednak prosta i krótka. Przede wszystkim należało wprowadzić do Konstytucji szwajcarskiej z r. 1874 przepis upoważniający Związek (*Bund*) do ustanawiania jednolitego dla całego kraju materialnego prawa karnego i cywilnego w miejsce ustawodawstwa poszczególnych kantonów. Uczyniła to nowela z r. 1898 (art. 64bis Konstytucji). Projektem C. Stoossa zajmowały się w następnych latach różne komisje kodyfikacyjne, które następnie przedstawiały wyniki swych prac w postaci kolejnych projektów (lata: 1896, 1909, 1911, 1918).[4]

---

[2] Por. J. Graven: *L'évolution du droit pénal suisse des cent dernières années* [w:] *Commémoration du code pénal belge*, Liège 1968, ss. 195—199; M. Ancel: *Le code pénal suisse et la politique criminelle moderne*, „Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht" [dalej skrót: ZStR] 1958, z. 1—2, ss. 166—169; H. H. Jescheck: *Der Einfluss des schweizerischen Strafrechts auf das deutsche*, ZStR 1958, z. 1, ss. 185—186.

[3] Por. Ancel: *op. cit.*, s. 172; Ph. Graven: *Les mesures de „sureté" dans le droit et la jurisprudence suisses* [w:] *Mémoires publiés par la faculté de droit de Genève*, t. 24, Genève 1969, s. 49 i n.; O. A. Germann: *Massnahmenrecht des schweizerischen Strafgesetzbuchs*, ZStR 1958, z. 1—2, s. 44 i n.; H. Schulz: *Einführung in den Allgemeinen Teil des Strafrechts*, Zweiter Band, Bern 1974, ss. 103—105.

[4] Bliżej na ten temat H. Pfenninger: *Das schweizerische Strafrecht* [w:] *Das ausländische Strafrecht der Gegenwart*, Berlin 1957, ss. 192—194. Ph. Thor-

Publikowane były też protokoły obrad tych komisji, co dało też możność prawnikom innych krajów wejrzenia w tok szwajcarskich prac kodyfikacyjnych. Wydarzenia pierwszej wojny światowej opóźniły wydanie „cywilnego" kodeksu karnego, pierwszeństwo bowiem przyznano reformie wojskowego prawa karnego. Pochodzący jeszcze z r. 1851 wojskowy k.k. zastąpiony został przez nowy tego typu kodeks z 13 czerwca 1927 r. (jego projekt opracował w r. 1818 H. Hafter).

Debata parlamentarna nad projektem „cywilnego" kodeksu karnego toczyła się bardzo długo (od r. 1928) i zakończyła uchwaleniem 21 grudnia 1937 r. szwajcarskiego kodeksu karnego, który wszedł w życie 1 stycznia 1942 r. O tym jednak, że kodeks ten stał się obowiązującym prawem, zadecydowało ostatecznie referendum. Opozycja przeciwników kodeksu wypływała nie tyle z krytyki zawartych w nim rozwiązań, ile była wyrazem politycznych tendencji do utrzymania kantonalnego ustawodawstwa karnego. W przeprowadzonym referendum Szwajcarzy (kobiety nie miały wówczas prawa głosu) wypowiedzieli się niezbyt dużą większością głosów za utrzymaniem uchwalonego w r. 1937 kodeksu karnego.

Obecnie sytuacja w dziedzinie ustawodawstwa karnego *(sensu largo)* w Szwajcarii jest następująca. Stanowienie prawa karnego materialnego pozostaje zasadniczo w kompetencji Związku. Obok kodeksu karnego z r. 1937 obowiązuje w zakresie prawa karnego przeszło 300 ustaw, uchwał i postanowień władz Związku (tytułem przykładu wymienić należy ustawę z 19 grudnia 1958 r. o ruchu drogowym). Na mocy art. 335 k.k. pozostawiono jednak kantonom kompetencje ustawodawcze w dziedzinie prawa o wykroczeniach w zakresie nie uregulowanym przez ustawy związkowe. Kantony mogą ustanawiać kary za wykroczenia przeciwko przepisom kantonalnym z zakresu administracji i procedury; mogą one też wydawać przepisy karne zabezpieczające przestrzeganie kantonalnych przepisów skarbowych.

Stanowienie wojskowego prawa karnego leży w kompetencji związku. Obowiązuje w tym zakresie wojskowy kodeks karny z r. 1927 oraz ustawa z r. 1889 o wojskowym postępowaniu karnym.

Postępowanie karne uregulowane jest częściowo przez ustawodawstwo związkowe (pewne przepisy z tej dziedziny zawiera kodeks karny z r. 1937, najważniejsza jest jednak ustawa z r. 1934 o związkowym wymiarze sprawiedliwości), a częściowo przez ustawodawstwo kantonalne. Na przykład w półkantonie[5] Bazylea—miasto obowiązuje uchwalona 15 października 1931 r. przez miejscowy parlament *(der Grosse Rat)* ustawa o postępowaniu karnym.

---

mann, A. Overbeck: *Das Schweizerische Strafgesetzbuch*, Erster Band, Zürich 1940, ss. 19—24.

[5] Szwajcaria dzieli się na 19 kantonów i 6 półkantonów.

Jeśli chodzi o prawo karne wykonawcze, to stan prawny jest dosyć złożony. Brak jest dotychczas w Szwajcarii ustawy związkowej, która kompleksowo regulowałaby tę problematykę.[6] Odpowiednie przepisy znaleźć można w kodeksie karnym z r. 1937, w rozporządzeniu Rady Związku (*Bundesrat*) z r. 1971, a przede wszystkim — co jest specyficzne dla stosunków polityczno-ustrojowych w Szwajcarii — w tzw. konkordatach, czyli zawartych przez poszczególne kantony porozumieniach dotyczących wykonania przez administrację kantonów orzeczeń sądów karnych. Powstały trzy takie konkordaty: 1) dla wschodniej Szwajcarii, 2) dla północno-zachodniej i centralnej Szwajcarii, 3) dla zachodniej Szwajcarii i kantonu Tessin.[7]

Zadaniem tego artykułu ma być zapoznanie polskiego czytelnika ze zmianami, jakie w ostatnich latach zaszły w szwajcarskim prawie karnym. Bliższe wejrzenie w tę reformę wydaje się dlatego interesujące, że chodzi o prawo karne takiego kraju kapitalistycznego, który ma ustabilizowane stosunki społeczno-polityczne, nowoczesną i silną gospodarkę, wysoką stopę życiową i co trzeba podkreślić — relatywnie niską przestępczość. Kraj ten nie zna problemu przepełnionych zakładów karnych. Dowodem tego jest fakt, że w ostatnich latach blisko połowa lub 1/3 miejsc była w nich nie zajęta.[8]

Mowa będzie o najważniejszych zmianach wprowadzonych do szwajcarskiego kodeksu karnego przez ustawę z 18 marca 1971 r. (weszła w życie 1 lipca 1971 r.). Nowela ta przyniosła m. in. poważne modyfikacje w zakresie uregulowania sankcji oraz środków stosowanych w przypadkach niepoczytalności lub poczytalności zmniejszonej. Ramy artykułu nie pozwalają, niestety, na omówienie wprowadzonych przez tę nowelę zmian w zakresie odpowiedzialności dzieci i nieletnich. Uwzględniona natomiast zostanie ostatnia nowela do szwajcarskiego kodeksu karnego, a mianowicie ustawa z 22 marca 1974 r. modyfikująca zasady orzekania środka zabezpieczającego konfiskaty przedmiotów i wartości majątkowych (art. 58—60 k.k.).[9]

---

[6] Spotyka się to z krytyką doktryny. Za wzór godny naśladowania stawia się polski kodeks karny wykonawczy z r. 1969. Czyni to np. nestor szwajcarskich penalistów, J. Graven, w przedmowie do pracy: Ch. N. Robert: *La participation du juge à l'application des sanctions pénales*, Genève 1974, s. XIX.

[7] Por. S. Ziembiński: *Prawo a konserwatywna rzeczywistość, Szwajcaria*, „Gazeta Sądowa" 1974, nr 3, s. 8; A. Wąsek: *Szwajcaria: więziennictwo w ogniu krytyki*, „Gazeta Prawnicza", 1977, nr 15.

[8] Stan ten tłumaczy doktryna szwajcarska m. in. łagodną polityką karną sądów, co przejawia się przede wszystkim w bardzo powszechnym korzystaniu z instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary. Por. H. Schulz: *Schweizer Strafrecht*, ZStW 1971, z. 4, s. 1090. W tym kraju, liczącym 6 mln ludności, przebywało w r. 1974 w zakładach karnych tylko około 3 tys. osób.

[9] Istotne zmiany w części ogólnej i szczególnej kodeksu karnego przyniosła

KARA POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Wbrew oczekiwaniom nowela z r. 1971 utrzymała dotychczasowy system kar pozbawienia wolności.[10] W katalogu kar zasadniczych grożących za popełnienie przestępstwa występuje, jak dawniej, ciężkie więzienie, więzienie oraz grzywna. Wykroczenia zagrożone są karą aresztu lub grzywny albo wyłącznie karą grzywny. Ciężkie więzienie jest najcięższą karą pozbawienia wolności. Może być ona wymierzana w rozmiarach od 1 roku do 20 lat. W przypadkach szczególnie przewidzianych kara ciężkiego więzienia może być wymierzana dożywotnio (art. 35 k.k.).[11] Kara więzienia orzekana jest na okres od 3 dni do 3 lat (art. 36 k.k.). Podział ten nie ma właściwie żadnego praktycznego znaczenia, ponieważ na gruncie kodeksu karnego skutki skazania na karę ciężkiego więzienia i więzienia są takie same (sprawa kar dodatkowych, warunkowego zawieszenia wykonania kary, przedterminowego zwolnienia itd.).[12] Kodeks karny przewiduje możność wykonania kary ciężkiego więzienia i kary więzienia w tym samym zakładzie. Trzeba jednak wiedzieć, że zarówno

---

uprzednio ustawa z 5 października 1950 r. W ramach tego artykułu nie ma potrzeby jednak do niej wracać, tym bardziej że odpowiednie zmiany uwzględniło polskie wydanie szwajcarskiego kodeksu karnego. Por. *Szwajcarski kodeks karny z dnia 21 grudnia 1937 r.*, Wydawnictwo Prawnicze, Tłumacze: O. Chybiński, W. Gutekunst, Redaktor tłumaczenia W. Świda, Warszawa 1960. Dwie ustawy z 6 października 1966 r. dotyczyły kwestii penitencjarnych. Natomiast nowela z 20 grudnia 1968 r. (weszła w życie 1 stycznia 1969 r.) wprowadziła do kodeksu kilka typów przestępstw przeciwko sferze życia prywatnego i tajemnicy prywatnej. Spenalizowaniu uległy m. in. podsłuchiwanie przy pomocy aparatów podsłuchowych lub utrwalanie cudzych niepublicznych wypowiedzi, nieuprawnione obserwowanie przy pomocy urządzeń technicznych lub rejestrowanie faktów stanowiących tajemnicę prywatną lub należących do sfery życia prywatnego innej osoby, wprowadzenie do obrotu lub oferowanie przyrządów technicznych służących do bezprawnego podsłuchiwania lub utrwalania dźwięku lub obrazu (art. 179bis—$179^{septies}$ k.k.). Por. G. Stratenwerth: *Schweizerisches Strafrecht, Besonderer Teil, Straftaten gegen Individualinteressen*, Bern 1973, ss. 142—154. Kolejne nowelizacje szwajcarskiego kodeksu omawia zwięźle L. Falandysz: *Przemiany szwajcarskiego prawa karnego*, „Prawo i Życie" 1974, nr 28. Por. też H. Veillard-Cybulska: *Postępowanie z młodocianymi przestępcami*, „Gazeta Sądowa" 1973, nr 2.

[10] Spotkało się to z krytyką doktryny. Por. Ph. Graven: *La réforme pénale Européenne et la revision partielle du code pénal suisse*, ZStR 1969, z. 3, ss. 232—233; H. Schulz: *Dreissig Jahre schweizerisches Strafgesetzbuch*, ZStR 1972, z. 1, s. 26; *id.*: *Einführung in den Allgemeinen Teil des Strafrechts*, Zweiter Band, Bern 1974, s. 55.

[11] Należy zaznaczyć, że powszechne szwajcarskie prawo karne nie zna kary śmierci. Stosowanie tej kary przewiduje natomiast w okresie wojny wojskowy kodeks karny z r. 1927 (art. 27 pkt 1).

[12] Por. O. A. Germann: *Grundzüge der Partialrevision des schweizerischen Strafgesetzbuches durch das Gesetz vom 18. März 1971*, ZStR 1971, z. 4, ss. 369—371.

przed reformą z r. 1971 (a więc w okresie blisko 30 lat obowiązywania k.k. z r. 1937), jak i w latach następnych nie wyodrębniono wśród szwajcarskich zakładów karnych więzień i ciężkich więzień. Wprowadzono natomiast podział na zakłady dla nierecydywistów i recydywistów. Nowela z r. 1971 usankcjonowała istniejącą w tym zakresie praktykę. Kodeks karny odróżnia od tego czasu te dwa typy zakładów karnych, precyzując jednocześnie kryteria kwalifikowania do nich skazanych (art. 37 pkt 2 cz. 2 k.k.). Kodeks stanowi, że wykonanie kar ciężkiego więzienia i więzienia ma wpływać wychowawczo na skazanego i przygotowywać go do życia na wolności (art. 37 pkt 1 cz. 1).[13] Jednocześnie nastąpiło też określenie zasad wykonania tych kar. Skazany zobowiązany jest do pracy, która zostanie mu wyznaczona. Jeśli to jest możliwe, powinien zająć się pracami, które odpowiadają jego zdolnościom i które umożliwią mu utrzymanie się na wolności (art. 37 pkt 1 cz. 2 k.k.).

Przepis art. 37 pkt 3 k.k. daje podstawę do wyróżnienia 4 faz wykonania kary pozbawienia wolności:

1. Więzień przebywa w celi pojedynczej.[14] Kierownictwo zakładu może odstąpić od tego rygoru, mając na względzie fizyczny lub psychiczny stan więźnia, jednak potem może przenieść więźnia z powrotem do celi pojedynczej, kiedy wymaga tego jego stan lub cel wykonania kary.
2. Skazany wykonuje pracę wspólnie z innymi więźniami, a okres pozostały spędza w celi pojedynczej.[15]
3. Skazany odbywa karę w zakładzie typu półwolnościowego albo za-

[13] H. Boll zgłasza wątpliwość, czy w obecnych warunkach pracy szwajcarskich zakładów karnych oraz przy obecnym stanie wiedzy i praktyki penitencjarnej postulat wychowawczego oddziaływania kary pozbawienia wolności jest w każdym przypadku możliwy do zrealizowania. Por. P. H. Bolle: *Die Meinung eines Strafrechtslehrers über die neuen Bestimmungen des Strafgesetzbuches*, „Der Strafvollzug in der Schweiz" 1975, nr 3, s. 3 i n. Krytycznie na wychowawczą funkcję kary zapatruje się też S. Trechsel: *Die Entwicklung der Mittel und Methoden des Strafrechts*, ZStR 1974, z. 3, s. 280. Większość przedstawicieli doktryny szwajcarskiej wypowiada się za takim wyznaczeniem celu wykonania kary pozbawienia wolności, jak to nastąpiło w art. 37 k.k. Wynika to bezpośrednio lub pośrednio z lektury prac G. Stratenwertha, H. Schulza, E. Naegelli, J. Gravena, O. A. Germanna, P. Nolla.

[14] To znaczy przebywać ma on tam dzień i noc (z wyjątkiem okresu udania się na spacer), w celi ma też wykonywać przydzieloną pracę.

[15] W praktyce wygląda to w Szwajcarii tak, że w zasadzie wszyscy więźniowie przebywają w nocy i w czasie wolnym od pracy w celach pojedynczych. Praca wykonywana jest natomiast w grupie. Faktycznie więc proces wykonywania kary rozpoczyna się od fazy drugiej. Dane te uzyskałem w czasie pobytu w Szwajcarii w 1975 r. H. Schulz (*Dreissig Jahre schweizerisches Strafgesetzbuch*, ZStR 1972, z. 1, s. 12) zaleca od razu przejście do fazy II odbywania kary pozbawienia wolności zwłaszcza w tych wypadkach, gdy chodzi o skazanego, który przebywał uprzednio w areszcie tymczasowym.

trudniony jest poza zakładem. Warunkiem jest tu odbycie co najmniej połowy kary, a przy dożywotnim ciężkim więzieniu — 10 lat, oraz pozytywne dotychczasowe zachowanie się. Ulgi te mogą być udzielane innym skazanym, jeśli wymaga tego ich stan.

4. Skazany korzysta z warunkowego zwolnienia.

Novum stanowi uregulowanie w art. 37bis k.k. wykonania krótkoterminowej kary więzienia do 3 miesięcy oraz pozostałej z zaliczenia aresztu tymczasowego reszty kary więzienia nie przekraczającej 3 miesięcy. Do tego rodzaju krótkoterminowej kary pozbawienia wolności odnosić się mogą przepisy o karze aresztu (art. 39 k.k.), co ma ten skutek, że wykonanie jej nastąpi w odrębnym zakładzie lub pomieszczeniu, które nie służą do wykonania innych kar lub środków zabezpieczających. Kara aresztu, właściwa do tej pory do wykroczeń, obecnie stosowana jest także do występków. Jeszcze jedną podstawę stosowania jej za występki przewiduje znowelizowany art. 39 pkt 1, cz. 2 k.k. Sąd może mianowicie orzec karę aresztu zamiast więzienia, jeżeli ustawa przewiduje za popełnienie czynu zabronionego alternatywnie więzienie lub grzywnę.

WARUNKOWE ZAWIESZENIE WYKONANIA KARY

Instytucję tę sądy szwajcarskie dość często stosują. Według danych J. Rehberga (dotyczących co prawda jeszcze r. 1972, ale w jakiejś mierze reprezentatywnych dla lat ostatnich) zastosowano warunkowe zawieszenie wykonania kary w stosunku do 16% orzeczonych kar ciężkiego więzienia, 72% kar więzienia i 79% kar aresztu.[16] Tylko w kilkunastu procentach wypadków dochodzi do odwołania warunkowego zawieszenia wykonania kary.[17]

Reforma z r. 1971 rozszerzyła podstawy stosowania warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności i kary dodatkowej. Może ono obecnie nastąpić, gdy wymierzona kara pozbawienia wolności (a więc ciężkiego więzienia lub więzienia) nie przekracza 18 miesięcy i kiedy uprzednie życie i charakter skazanego pozwalają oczekiwać, że powstrzymany zostanie on przez to od popełniania dalszych zbrodni lub występków, a także jeżeli wynagrodził on szkody ustalone sądownie lub w drodze ugody w takim zakresie, w jakim to było od niego wymagane. Zawieszenie nie jest dopuszczalne, kiedy skazany w okresie 5 lat poprzedzających czyn odbył karę przekraczającą 3 miesiące ciężkiego więzienia lub więzienia za umyśl-

---

[16] Por. J. Rehberg: *Strafrecht II, Strafen und Massnahmen*, Zürich 1975, s. 23.

[17] Por. H. Schulz: *Der bedingte Strafvollzug nach dem Bundesgesetz vom 18. März 1971*, ZStR 1973, z. 1, s. 53.

nie popełnioną zbrodnię lub występek. Wyroki sądów zagranicznych zrównane są z wyrokami sądów szwajcarskich, jeżeli nie są sprzeczne z podstawowymi zasadami szwajcarskiego prawa. Przy zbiegu kilku kar sędzia może ograniczyć orzeczenie warunkowego zawieszenia tylko do niektórych z nich (art. 41 pkt 1 k.k.). Sędzia może oddać skazanego pod dozór ochronny. Może mu też udzielić określonych wskazówek co do jego zachowania się w okresie próby, w szczególności dotyczących wykonywania zawodu, przebywania w określonym miejscu, leczenia, powstrzymywania się od napojów alkoholowych i wynagrodzenia szkody w określonym czasie. Okoliczności, które uzasadniają lub wyłączają zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary oraz udzielenie przez sędziego wskazówek należy podać w wyroku. Sędzia może potem zmienić udzielone wskazówki (art. 41 pkt 2).

Podnosząc z 12 do 18 miesięcy górny pułap orzeczonej kary pozbawienia wolności (obecnie także ciężkiego więzienia), przy którym dojść może do zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, węziej niż uprzednio formułując warunki stojące temu na przeszkodzie (recydywa), jak również zobowiązując sąd do tłumaczenia się w wyroku, dlaczego nie zastosował warunkowego zawieszenia wykonania kary, ustawodawca szwajcarski dążył do ograniczenia liczby bezwarunkowo orzeczonych kar pozbawienia wolności. Instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary spełniać ma zadania w zakresie szczególnoprewencyjnego oddziaływania kary. Doktryna i orzecznictwo przyjmują, że zastosowaniu jej nie mogą stać na przeszkodzie względy na ujemne skutki w zakresie prewencji generalnej.[18]

Odwołanie warunkowego zawieszenia wykonania kary następuje wtedy, gdy skazany popełnił w okresie próby zbrodnię lub występek (poprzednio było ograniczenie, że musi się tego dopuścić umyślnie) i mimo formalnego ostrzeżenia zachowuje się niezgodnie z udzielonymi mu wskazówkami, uchyla się uporczywie od dozoru ochronnego lub w inny sposób nadużywa udzielonego mu zaufania (art. 41 pkt 3 zd. 1 k.k.). O ile uprzednio odstąpić od stosowania „odwołania" można było tylko w wypadkach „bardzo małej wagi", o tyle obecnie wystarczy już zaistnienie wypadku „małej wagi".[19] Wymagana jest też oczywiście uzasadniona, dobra prognoza co do zachowania się skazanego w przyszłości. Odstąpienie od odwołania warunkowego zawieszenia wykonania kary połączone może być przez sędziego, stosownie

---

[18] Por. O. A. Germann: *Grundzüge der Partialrevision des schweizerischen Strafgesetzbuches*, ZStR 1971, z. 4, s. 348; Schulz: *Einführung in den Allgemeinen Teil...*, s. 85.

[19] Na temat pojęcia wypadku małej wagi por. np. P. Albrecht: *Der Widerruf des bedingten Strafvollzuges wegen neuer Delikte*, „Basler Juristische Mitteilungen" 1975, z. 2, ss. 65—67.

do okoliczności, z ostrzeżeniem skazanego, udzieleniem mu dodatkowych wskazówek i przedłużeniem określonego w wyroku okresu próby najwyżej o połowę. Nie można zarządzić wykonania zawieszonej kary po 5 latach, które upłynęły od okresu próby.

Jeżeli skazany sprawuje się dobrze do zakończenia okresu próby, a kary grzywny i orzeczone bezwarunkowo kary dodatkowe zostały wykonane, to właściwa władza kantonu, w którym wydano orzeczenie (uprzednio czynił to sąd), zarządza wykreślenie wyroku z rejestru karnego (art. 41 pkt 4 k.k.). Jest to zresztą wykreślenie względne, skoro na zasadzie art. 363 k.k. informacje o wykreślonym wyroku mogą być w pewnych warunkach, podawane władzom wymiaru sprawiedliwości lub nawet władzom administracyjnym właściwym do udzielenia lub pozbawienia pozwolenia na prowadzenie pojazdów. Ten brak fikcji niekaralności w wypadku wykreślenia wyroku z rejestru karnego różni zasadniczo szwajcarskie rozwiązanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary od francusko-belgijskiego modelu tej instytucji.[20]

WARUNKOWE ZWOLNIENIE[21]

Najważniejsza zmiana, którą przyniosła w tym zakresie nowela z r. 1971, to takie ujęcie warunkowego zwolnienia, że nie jest już ono traktowane jako nagroda (akt wspaniałomyślności) za szczególnie dobre zachowanie się skazanego w zakładzie karnym, ale jako kolejny, czwarty stopień wykonania kary pozbawienia wolności.[22] Właściwa władza[23] może zastosować warunkowe zwolnienie, jeżeli skazany na ciężkie więzienie lub więzienie odbył 2/3 kary, a przy skazaniu na więzienie — co najmniej 3 miesiące, jeżeli zachowanie jego podczas odbywania kary nie przemawia przeciwko te-

[20] Bliżej na ten temat J. Graven: *Le système suisse du sursis conditionnel*, Genève 1952, ss. 13—17; O. A. Germann: *Zum bedingten Strafvollzug nach schweizerischem Recht* [w:] *Études en l'honneur de Jean Graven*, Genève 1969, ss. 58—59; Schulz: *op. cit.*, s. 77.

[21] Chodzi o instytucję odpowiadającą przedterminowemu warunkowemu zwolnieniu w polskim kodeksie karnym.

[22] Por. V. Kurt: *Die revidierten Bestimmungen des schweizerischen Strafgesetzbuches*, „Der Strafvollzug in der Schweiz" 1972, nr 77, s. 15.

[23] W Szwajcarii sprawy warunkowego zwolnienia nie należą do kompetencji sądów karnych. „Właściwa władza" (*die zuständige Behörde*) oznacza odpowiedni organ administracji kantonu. Na przykład w półkantonie Basel—miasto wydawanie orzeczeń w przedmiocie warunkowego zwolnienia należy do departamentu sprawiedliwości miejscowego rządu. Organ ten zajmuje się także administracją podległych mu zakładów karnych i zabezpieczających, a także sprawami dozoru ochronnego w stosunku do skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i do osób warunkowo zwolnionych z zakładów karnych.

mu i należy przyjąć, że będzie się on dobrze zachowywać na wolności. Skazanego na dożywotnie ciężkie więzienie może zwolnić właściwa władza po odbyciu 15 lat tej kary. Właściwa władza bada z urzędu, czy więzień może być warunkowo zwolniony. Zasięga informacji kierownictwa zakładu, a w pewnych wypadkach wysłuchuje też skazanego (art. 38 pkt 1 k.k.).

W stosunku do uprzedniego stanu prawnego złagodzenie podstaw do warunkowego zwolnienia polega głównie na tym, że z niewyrównania przez skazanego szkody nie czyni się już przeszkody do zastosowania omawianej instytucji. Natomiast wolno ją zastosować nawet wtedy, gdy zachowanie skazanego w zakładzie karnym nie przemawia za udzieleniem mu warunkowego zwolnienia (chodzi o to, aby nie przemawiało przeciw), najważniejsza jest bowiem dla ustawodawcy dobra prognoza co do zachowania się skazanego w przyszłości. Rozszerzeniu praktyki udzielania warunkowych zwolnień sprzyja też przyjęcie zasady, że może być ono orzeczone z urzędu, tzn. bez wniosku skazanego.

Okres próby wynosi obecnie od 1 roku do 5 lat, a jeśli chodzi o skazanego na dożywotnie ciężkie więzienie — lat 5. Odwołanie warunkowego zwolnienia następuje obligatoryjnie: 1) gdy zwolniony popełnił w okresie próby przestępstwo, za które skazany został bezwarunkowo na karę pozbawienia wolności przekraczającą 3 miesięce; 2) gdy skazany mimo formalnego ostrzeżenia właściwej władzy postępuje wbrew udzielonym mu wskazówkom, uchyla się uporczywie od dozoru ochronnego lub w inny sposób nadużywa okazanego mu zaufania. Fakultatywne odwołanie może nastąpić: 1) gdy zwolniony został skazany na karę łagodniejszą lub podlegającą tylko warunkowo wykonaniu; 2) gdy nadużycie zaufania przez skazanego stanowi przypadek mniejszej wagi. Zamiast odwołania warunkowego zwolnienia, właściwa władza może ostrzec zwolnionego, udzielić mu dalszych wskazówek i przedłużyć wyznaczony mu uprzednio okres próby, jednakże najwyżej o połowę. Nowość stanowi też przepis, że wykonanie reszty nie odbytej kary nie może być zarządzone, jeżeli od zakończenia okresu próby upłynęło 5 lat (art. 38 pkt 4 zd. ostatnie).

KARY DODATKOWE

Kodeks karny szwajcarski zna aktualnie następujące kary dodatkowe. 1) usunięcie z urzędu, 2) pozbawienie władzy rodzicielskiej i opiekuńczej, 3) zakaz wykonywania zawodu, przemysłu lub handlu, 4) wydalenie z kraju, 5) zakaz odwiedzania lokali z wyszynkiem alkoholu. Nowela z r. 1971 zniosła karę utraty praw publicznych (dawny art. 52 k.k.). Pewne jej elementy włączone zostały jednak do kary usunięcia z urzędu.[24] Artykuł 51 k.k. wymienia trzy wypadki wymierzenia kary dodatkowej usu-

nięcia z urzędu: 1) gdy członek organu władzy lub urzędnik wskutek popełnienia zbrodni lub występku okazał się niegodnym zaufania, sędzia może uznać go za niezdolnego do pełnienia funkcji członka organu władzy lub urzędnika na okres od 2 do 10 lat; 2) ten, kto został skazany na ciężkie więzienie lub więzienie może zostać pozbawiony przez sędziego prawa wybieralności na członka organu władzy lub urzędnika na okres od 2 do 10 lat, jeżeli wskutek popełnienia swego czynu okazał się niegodny zaufania; 3) prawa tego pozbawiony też jest na okres 10 lat przestępca z nawyknienia skierowany na zasadzie art. 42 k.k. do zakładu odosobnienia.

ŚRODKI ZABEZPIECZAJĄCE

1. WOBEC OSÓB ODBIEGAJĄCYCH OD NORMY PSYCHICZNEJ

Istotne zmiany przyniosła reforma z r. 1971 w dziedzinie środków zabezpieczających. Skreśleniu uległ przepis art. 16 k.k. upoważniający sąd do orzeczenia zakazu pobytu w Szwajcarii wobec cudzoziemca, który został uznany za niepoczytalnego lub częściowo poczytalnego.[25] Najważniejsza zmiana polega na tym, że zerwano z powiązaniem zastosowania środka zabezpieczającego wobec osoby odbiegającej od normy psychicznej z ustaleniem faktu, że popełniła ona czyn zabroniony pod groźbą kary w stanie niepoczytalności lub poczytalności zmniejszonej. [26] Przesłanką zastosowania leczniczych lub opiekuńczych środków zabezpieczających jest natomiast popełnienie przez sprawcę czynu zabronionego, zagrożonego karą ciężkiego więzienia lub więzienia, który pozostaje w związku ze stanem psychicznym sprawcy, wymagającym leczenia lub opieki (art. 43 pkt 1 cz. 1 k.k.). Obok skierowania do zakładu leczniczego lub opiekuńczego w stosunku do osób, których stan psychiczny uzasadnia przyjęcie, że ich pobyt tam wyłączy lub zmniejszy niebezpieczeństwo popełnienia dalszych czynów zagrożonych pod groźbą kary, ustawa przewiduje orzeczenie

[24] Por. F. Clerc: *Les récentes transformations du code pénal suisse*, „Revue de science criminelle et de droit pénal comparé" 1972, nr 2, ss. 314—315.

[25] Był to przepis zbędny, ponieważ na ogólnych zasadach znajdują zastosowanie normy dotyczące zasad udzielania cudzoziemcom zezwolenia na pobyt lub o ich wydalaniu. Por. Kurt: *op. cit.*, s. 6.

[26] Por. Ch. N. Robert: *Délinquants mentalement déficients, psychiatrie et justice pénale en Suisse*, „Revue de droit pénal et de criminologie" 1976—1977, nr 1, s. 13. Nowela z r. 1971 wprowadziła też fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary na miejsce obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku zaistnienia u sprawcy poczytalności częściowej (art. 11 k.k.). Zmianom uległ również mający charakter procesowy przepis art. 13 k.k. dotyczący powoływania biegłych do oceny stanu poczytalności oskarżonego i celowości zastosowania odpowiedniego środka zabezpieczającego.

leczenia ambulatoryjnego, jeżeli sprawca nie jest niebezpieczny dla otoczenia. Zamiast stosowania tych środków o charakterze leczniczo-opiekuńczym sędzia może orzec środek zwany „umieszczeniem" *(Verwahrung)*, jeżeli sprawca wskutek swego stanu psychicznego zagraża w istotny sposób bezpieczeństwu publicznemu, a środek ten konieczny jest do powstrzymania go od dalszego zagrożenia innych osób. „Umieszczenie" wykonuje się w odpowiednim zakładzie (art. 43 pkt 1 cz. 2 k.k.). Doktryna wyjaśnia, jak należy rozumieć wzajemny stosunek tych środków zabezpieczających oraz czym jest w praktyce ów „odpowiedni zakład"[27]. Okazuje się, że środek zabezpieczający o charakterze leczniczym lub opiekuńczym (zakład leczniczy lub opiekuńczy, leczenie ambulatoryjne) stosowany ma być wobec tej kategorii sprawców, wobec których istnieje potrzeba stosowania leczenia lub opieki *(besserende Massnahme)*, natomiast „umieszczenie" ma mieć charakter wyłącznie izolacyjny *(isolierende Massnahme)* i wykonuje się praktycznie w zakładzie karnym.[28]

Sędzia wydaje orzeczenie na podstawie opinii o stanie fizycznym i psychicznym sprawcy i o potrzebie stosowania umieszczenia, leczenia lub opieki (art. 43 pkt 1 cz. 3 k.k.).

Wykonanie kary pozbawienia wolności podlega odroczeniu, jeżeli orzeczone zostało skierowanie sprawcy do zakładu leczniczego lub opiekuńczego albo „umieszczenie". W celu zastosowania leczenia ambulatoryjnego sędzia może odroczyć wykonanie kary, uwzględniając rodzaj leczenia. Może on w tym wypadku, stosownie do art. 43 pkt 2 k.k., udzielić skazanemu wskazówek, a kiedy to konieczne orzec dozór ochronny.

Przepis art. 43 k.k. normuje dalej szczegółowo kwestie zakończenia stosowania tych środków zabezpieczających oraz stosowania próbnego zwolnienia z zakładu lub z leczenia (art. 43 pkt 3 i 4). Zwrócić trzeba jeszcze uwagę na pkt 5 art. 43 k.k. Daje on sędziemu prawo do rozstrzygnięcia po wysłuchaniu lekarza, czy i w jakim zakresie ma nastąpić odroczenie wykonania kary po zwolnieniu sprawcy z zakładu lub po zakończeniu leczenia. Sędzia może w szczególności całkowicie uchylić wykonanie kary, kiedy zachodzi obawa, że stosowanie kary poważnie zagroziłoby rezultatom zastosowanego środka zabezpieczającego.

Bardzo ważnym *novum*, jakie przyniosła nowela z r. 1971, jest przyję-

---

[27] Por. Schulz: *Schweizer Strafrecht*, ss. 1067—1071; G. Stratenwerth: *Strafrechtliche Massnahmen an geistig Abnormen*, ZStR 1973, z. 2, s. 131 i n.; J. Rehberg: *Strafrecht II, Strafen und Massnahmen*, Zürich 1975, s. 33 i n.

[28] Uregulowanie to spotkało się z krytyką G. Stratenwertha (*op. cit.*, ss. 139—140), którego zdaniem „umieszczenie" jest aktualnie niczym innym, jak nie oznaczoną w czasie karą pozbawienia wolności, nieproporcjonalną do stopnia zawinienia sprawcy. Por. też Schulz: *Schweizer Strafrecht*, s. 1071.

cie zasady, że okres pozbawienia wolności przy wykonywaniu środka zabezpieczającego w zakładzie podlega zaliczeniu na okres kary, której wykonanie zostało odroczone (art. 43 pkt 5 cz. 2 k.k.). Z uwagi jednak na łagodność polityki karnej sądów szwajcarskich bardzo rzadko zachodzi przypadek, aby orzeczona kara pozbawienia wolności przekraczała czas, jaki przebywał skazany w zakładzie.[29]

2. WOBEC NAŁOGOWYCH ALKOHOLIKÓW I NARKOMANÓW

W przeciwieństwie do uprzedniego stanu prawnego znowelizowany w r. 1971 przepis art. 44 k.k. przyjmuje priorytet wykonania środka zabezpieczającego wobec sprawcy nałogowego alkoholika przed wykonaniem orzeczonej kary pozbawienia wolności. Jeżeli sprawca jest alkoholikiem, a popełniony czyn pozostaje z tym w związku, sędzia może orzec skierowanie do zakładu leczniczego dla alkoholików lub, kiedy to jest konieczne, do innego zakładu leczniczego, aby zapobiec przez to niebezpieczeństwu popełnienia w przyszłości przestępstw lub występków. Sędzia może też orzec leczenie ambulatoryjne. Sędzia zasięga opinii, jeżeli to jest potrzebne, o fizycznym i psychicznym stanie sprawcy, jak też o celowości leczenia (art. 44 pkt 1).

Ustawa nie określa obecnie wprost okresu przebywania skazanego w zakładzie leczniczym. Z art. 44 pkt 3 można jednakże wyciągnąć wniosek, że pobyt ten nie może być dłuższy niż 2 lata, gdyż wtedy sędzia orzeka (jeśli wcześniej nie nastąpiło wyleczenie skazanego lub warunkowe zwolnienie), czy i w jakim zakresie odroczone kary powinny być wykonane. Jeżeli sprawca korzystał z warunkowego zwolnienia z zakładu, ponowne skierowanie go tam nie może przekraczać okresu 2 lat. Łączny okres pobytów sprawcy w tego rodzaju zakładzie nie może przekraczać 6 lat (art. 45 pkt 3 k.k.). Również w tym wypadku kodeks karny przyjął zasadę, że okres pozbawienia wolności przy wykonywaniu środka zabezpieczającego w zakładzie podlega zaliczeniu na okres kary, jeżeli zarządzono jej wykonanie (art. 44 pkt 5). Wskazane wyżej unormowanie znajdować ma też odpowiednie zastosowanie także wobec narkomanów (art. 44 pkt 6 k.k.).

3. WOBEC PRZESTĘPCÓW Z NAWYKNIENIA

Inaczej też ujęta została w noweli z r. 1971 kwestia szczególnej odpowiedzialności przestępców z nawyknienia (*Gewohnheitsverbrechern*). W stosunku do uprzedniego stanu prawnego węziej zostały sformułowane kryteria określające przymiot przestępcy z nawyknienia, a co za tym idzie

[29] Por. Stratenwerth: *op. cit.*, s. 148, gdzie powołuje się na badania empiryczne P. Aebersolda: *Die Verwahrung und Versorgung vermindert Zurechnungsfähiger in der Schweiz*, Basel 1972.

zastosowania środka zabezpieczającego — „odosobnienia" *(Verwahrung)*.[30] Uregulowanie to przedstawia się obecnie następująco. Zamiast wykonania orzeczonej do sprawcy kary ciężkiego więzienia lub więzienia sędzia może orzec „odosobnienie", jeżeli: 1) sprawca popełnił liczne zbrodnie lub występki; 2) w wyniku czego przez okres co najmniej 2 lat pozbawiony był wolności z uwagi na odbywanie kary ciężkiego więzienia lub więzienia, pobyt w zakładzie pracy wychowawczej albo był już jako przestępca z nawyknienia odosobniony; 3) a następnie popełnił w ciągu 5 lat od ostatecznego zwolnienia, 4) nową umyślną zbrodnię lub występek, 5) który świadczy o jego skłonności *(Hang)* do zbrodni lub występku (art. 42 pkt 1 k.k.). Ponieważ „odosobnienie" nie należy do kategorii kar, stąd też nie odnosi się doń przepis art. 37 k.k. wskazujący na szczególnoprewencyjne zadania wykonania kary pozbawienia wolności. „Odosobnienie" należy więc traktować jako środek czysto izolacyjny. Zastosowanie znaleźć ma do sprawców, których nie udało się w zakładach karnych poprawić i których ustawodawca traktuje stąd jako niepoprawnych. Rozwiązanie to krytykują ostro P. Aebersold i A. Blum, oceniając je jako dowód bankructwa aktualnego systemu wykonywania kar w Szwajcarii. „Odosobnienie" pomyślane jako środek zabezpieczenia przed szczególnie groźnymi przestępcami, stosowane jest w praktyce najczęściej (jak to wynika z badań empirycznych) do wywodzących się z upośledzonych ekonomicznie warstw sprawców drobnych przestępstw przeciwko mieniu.[31]

Kodeks stanowi w art. 42 pkt 2, że „odosobnienie" ma być wykonywane w zakładzie otwartym [32] lub zamkniętym, w każdym razie nie w zakładzie dla nierecydywistów, w areszcie lub w zakładzie pracy wychowawczej lub zakładzie odwykowym.[33]

Osoba „odosobniona" zobowiązana jest do pracy, która zostanie jej przydzielona (art. 42 pkt 3 k.k.). Może być zatrudniona poza zakładem, jeżeli upłynęła już przynajmniej połowa okresu kary i co najmniej 2 lata od-

[30] Stosowanie tego środka wykazuje od lat tendencję malejącą. Por. Ch. Gugenheim: *L'évolution des méthodes et moyens du droit pénal*, ZStR 1974, z. 3, s. 296.

[31] Por. P. Aebersold, A. Blum: *...der tut es immer wieder, Die umstrittene Sendereihe „Strafvollzug heute — Fakten und Alternativen" im Schweizer Radio*, Aarau 1975, ss. 57—60.

[32] Interesujące, że przestępca z nawyknienia, a więc wielokrotny recydywista może od samego początku przebywać w zakładzie prowadzonym systemem otwartym. Z przywileju tego nie korzystają *de lege lata* nierecydywiści i recydywiści odbywający karę ciężkiego więzienia lub więzienia.

[33] H. Schulz (*Dreissig Jahre...*, s. 38) wyraża obawę, czy w praktyce środek ten nie będzie, tak jak to było dotychczas, wykonywany w zakładach karnych dla recydywistów. Aktualnie, o ile mi wiadomo, „odosobnienie" z art. 42 k.k. wykonywane jest albo w zakładach karnych dla recydywistów, albo w zakładach dla wykonywania środków zabezpieczających (*Massnahmenanstalt*).

osobniona przebywała w zakładzie. Z przywileju tego mogą korzystać również inni skazani, podlegający odosobnieniu, jeżeli wymaga to ich stan (art. 42 pkt 3 k.k.).

Kodeks nie określa górnej granicy czasu wykonywania tego środka.[34] Teoretycznie przestępca z nawyknienia może całe życie podlegać „odosobnieniu". W każdym razie przebywać musi w tym zakładzie co najmniej przez okres odpowiadający 2/3 orzeczonej kary. Pobyt ten nie może być w zasadzie krótszy niż 3 lata (art. 42 pkt 4, 5 k.k.). Po upływie owego minimalnego okresu może nastąpić warunkowe zwolnienie na okres 3 lat z oddaniem pod dozór ochronny.

Szczegółowe zasady orzekania i „odwoływania" próbnego i warunkowego zwolnienia przy przedstawionych wyżej osobowych środkach zabezpieczających (art. 42, 43, 44 k.k.) określa art. 45 k.k.

4. WOBEC MŁODOCIANYCH

Nowela z r. 1971 ograniczyła stosowanie jako środka zakładu pracy wychowawczej (dawny art. 43 k.k.) tylko do młodocianych sprawców w wieku od 18 do 25 lat. Praktyka bowiem wykazała, że środek ten okazać się może skuteczny tylko do tej kategorii sprawców.[35]

Dotychczasowe doświadczenia stosowania tego środka zabezpieczającego nie są najlepsze, skoro ponad 50% zwalnianych z nich skazanych ponownie wkroczyło na drogę przestępstwa.[36]

Inaczej obecnie zostały określone zasady stosowania tego środka i jego stosunek do kary. Zamiast orzeczenia kary w stosunku do sprawcy młodocianego, który wykazuje zakłócenia rozwoju charakterologicznego lub jest zaniedbany wychowawczo, źle się prowadzi, jest leniwy lub wykazuje wstręt do pracy i którego czyn pozostaje z tym stanem w związku, nastąpić może skierowanie takiego sprawcy do zakładu pracy wychowawczej, kiedy przyjąć należy, że środek ten uchyli niebezpieczeństwo popełnienia w przyszłości zbrodni lub występków (art. 100bis pkt 1 k.k.).

Zakład pracy wychowawczej ma być odrębnie prowadzony od innych zakładów przewidzianych w ustawie (art. 100bis pkt 2 k.k.). Jeżeli jednak skazany na pobyt w zakładzie pracy wychowawczej uporczywie narusza dyscyplinę zakładu lub stosowanie środków wychowawczych wobec niego okaże się nieużyteczne, to wykonanie tego środka zabezpieczającego na-

---

[34] Spotkało się to z ostrą krytyką G. Stratenwertha: *Zur Rechtsstaatlichkeit der freiheitsentziehenden Massnahmen im Strafrecht*, ZStR 1966, z. 4, ss. 357—358.

[35] Por. Schulz: *Schweizer Strafrecht*, s. 1074.

[36] P. Noll: *Die Arbeitserziehung*, ZStR 1973, z. 2, s. 164.

stąpić może w zakładzie karnym. Po ustąpieniu przyczyny przeniesienia, skazany wraca do zakładu pracy wychowawczej (art. 100bis pkt 4 k.k.).[37]

Pobyt w zakładzie pracy wychowawczej trwa od 1 roku do 3 lat, wyjątkowo do lat 4, kończy się też z chwilą ukończenia przez sprawcę 30 roku życia. Po upływie 1 roku skazany skorzystać może z warunkowego zwolnienia (okres próbny wynosi od 1 roku do 3 lat), jeżeli można przyjąć, że jest on zdolny i chętny do pracy oraz będzie się dobrze sprawował na wolności. W okresie warunkowego zwolnienia sprawca pozostaje pod dozorem ochronnym. Przypadki odwołania warunkowego zwolnienia z zakładu pracy wychowawczej zostały określone podobnie, jak to ma miejsce przy instytucji warunkowego zwolnienia z wykonania kary (art. 100 pkt 1 k.k.).

Wykonanie środka zabezpieczającego — umieszczenia w zakładzie pracy wychowawczej — ma priorytet przed wykonaniem kar za inne przestępstwa, za które skazanie nastąpiło przed lub po orzeczeniu tego środka zabezpieczającego. W przypadku bezwarunkowego lub warunkowego zwolnienia z zakładu pracy wychowawczej sędzia rozstrzyga, czy kary te mają podlegać wykonaniu (art. 100ter pkt 3 k.k.).

Interesującą instytucję „następczego" orzeczenia kary lub środka zabezpieczającego przewiduje przepis art. 100ter pkt 4 k.k. Jeżeli upłynęło więcej niż 3 lata od orzeczenia skierowania do zakładu pracy wychowawczej, ponownego doń skierowania lub powstania przerwy w jego stosowaniu, a w tym czasie nie rozpoczęło się lub nie było kontynuowane jego wykonanie, to wówczas sędzia rozstrzyga, czy stosowanie tego środka jest jeszcze konieczne. W przypadku tym sędzia może następczo orzec karę lub inny środek zabezpieczający, jeżeli spełnione są warunki ich zastosowania. Te same uprawnienia posiada sędzia, kiedy stosowanie jako środka zakładu pracy wychowawczej z jakichkolwiek przyczyn przed upływem lat 3 zostało uchylone, a nie zostały przy tym spełnione warunki zastosowania warunkowego zwolnienia.

Rozwiązanie to wskazuje, zdaniem H. Schulza[38], na trudności systemu monistycznego, który rezygnuje z wymierzania kar obok środków zabezpieczających. „Następcze" orzeczenie kary rodzi poważne trudności co do podstaw, jakie mają być przy tym wzięte pod uwagę. Brakuje też w kodeksie przepisu, który nakazywałby zaliczyć na poczet kary uprzednio odbyty środek zabezpieczający — zakład pracy wychowawczej. Wspomnieć też trzeba o przepisie art. 64 *in fine* k.k., który wśród okoliczności

---

[37] Przepis ten obowiązuje do czasu utworzenia zamkniętego zakładu pracy wychowawczej, dotychczas bowiem ten środek zabezpieczający dla młodocianych prowadzony jest, o ile mi wiadomo, systemem półotwartym.

[38] Por. S c h u l z: *op. cit.*, ss. 1075—1076.

łagodzących przy wymiarze kary wymienia niepełną zdolność rozpoznania bezprawności swego czynu u sprawcy w wieku od 18 do 20 lat.

5. INNE

Do środków zabezpieczających należą też w szwajcarskim kodeksie karnym rękojmia pokoju (art. 57), opublikowanie wyroku (art. 61), wpis do rejestru skazanych (art. 62, 359—364), konfiskata przedmiotów i wartości majątkowych (art. 58 i 58bis), przepadek podarków i innych korzyści (art. 59, 60). Ustawa z 22 marca 1974 r. wprowadziła zmiany w uregulowaniu tych dwóch ostatnich środków zabezpieczających. Na podstawie art. 58 k.k. bez względu na karalność określonej osoby, sędzia orzeka konfiskatę przedmiotów i wartości majątkowych, które przez czyn karalny zostały wytworzone lub uzyskane, które były przedmiotem czynu karalnego albo, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia takiego czynu. Konfiskata ta orzekana jest wtedy, gdy chodzi o usunięcie bezprawnego zysku lub stanu, albo w grę wchodzą przedmioty zagrażające bezpieczeństwu ludzi, moralności lub porządkowi publicznemu.

Sędzia może zarządzić zniszczenie przedmiotów lub uczynienie ich niezdatnymi do użytku, jeżeli uległy przepadkowi. Jeżeli przedmioty lub wartości majątkowe, które powinny ulec przepadkowi, nie znajdują się już u osoby, u której podlegałyby konfiskacie, to orzeka się w tym wypadku odszkodowanie na rzecz państwa w wysokości bezprawnie odniesionej korzyści. Nowy przepis art. 58bis k.k. dotyczy praw osoby trzeciej do przedmiotów lub wartości majątkowych, które uległy przepadkowi. Nieznacznej zmianie uległ przepis art. 60 pkt 1 k.k. dotyczący przekazania osobie pokrzywdzonej przestępstwem skonfiskowanych przedmiotów i wartości majątkowych, jak również podarunków lub innych korzyści, albo kwoty uzyskanej z ich sprzedaży oraz kwoty zabezpieczenia (rękojmia pokoju).

PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ

Nowela z r. 1971 nie objęła przepisów tzw. dogmatycznej partii części ogólnej kodeksu karnego, tzn. przepisów normujących zasady przypisania sprawcy popełnionego przez niego czynu zabronionego. Od r. 1968 nie zmieniona pozostaje także część szczególna. Zmiany zapowiada przygotowywana już od wielu lat kolejna reforma kodeksu karnego. Zadania tej reformy polegać mają raczej na nowym uregulowaniu typów przestępstw, w mniejszym zaś stopniu — zasad odpowiedzialności karnej. Jeżeli chodzi o część ogólną kodeksu, to przygotowywane są następujące innowacje [39]:

[39] Por. Schulz: *Dreissig Jahre schweizerisches Strafgesetzbuch*, ZStR 1972, z. 1, ss. 47—50; *id.*: *Notwendigkeit und Aufgaben der dritten Teilrevision des schweizerischen Strafgesetzbuches*, ZStR 1972, z. 3, ss. 225—242.

1. Rozszerzeniu ma ulec zasada narodowości podmiotowej statuowana w art. 6 k.k. Przy stosowaniu tej zasady pominięty zostanie warunek, aby w grę wchodziło przestępstwo, które według prawa szwajcarskiego może być podstawą stosowania ekstradycji.

2. Projektuje się wprowadzenie przepisu, który stanowiłby, że nieświadomość sprawcy co do okoliczności wyłączających bezprawność lub zawinienie powinna być traktowana jako błąd co do istoty czynu (błąd co do faktu). Nie będzie to stanowiło jakiegoś *novum*, ponieważ szwajcarska doktryna i praktyka opowiadają się dotychczas za takim rozwiązaniem tej kwestii. Radykalnej zmianie ulec ma natomiast ujęcie następstw błędu co do prawa (art. 20 k.k.). W myśl projektowanego unormowania nieświadomość bezprawności czynu wyłączyć ma odpowiedzialność za umyślne jego popełnienie. Innymi słowy, nieświadomość tego rodzaju wyłączać ma umyślność (oznacza to przejście na pozycje *Vorsatztheorie)*. Sprawca w takim wypadku odpowiadać może jednak za nieumyślne popełnienie czynu zabronionego, jeżeli zgodnie z obowiązkiem ostrożności *(bei pflichtgemässer Vorsicht)* mógł rozpoznać bezprawność swego czynu i oczywiście, gdy ustawa przewiduje karalność takiego nieumyślnie popełnionego czynu.

3. Uregulowana też ma zostać przy współdziałaniu przestępnym sprawa tych uczestników w przestępstwie indywidualnym, którzy nie posiadają wymaganych przez ustawę kwalifikacji osobistych. Do karalności ekstraneusa ma być wystarczająca okoliczność, iż wiedział on o szczególnej właściwości innego uczestnika przestępstwa.

Szersza jest natomiast lista projektowanych zmian w części szczególnej kodeksu karnego. Rozważana jest sprawa uchylenia lub ograniczenia karalności przerwania ciąży (art. 118—121 k.k).[40] Zaostrzeniu ulec mają warunki odpowiedzialności karnej za znęcanie się nad dzieckiem (art. 134 k.k.).[41] Projektowane jest wzmożenie ochrony osoby pokrzywdzonej przy przestępstwie nierządu z dziećmi (obecnie wiek chroniony wynosi lat 16 — art. 191 k.k.) [42]. Rozważana jest sprawa wprowadzenia przepisu penalizującego porwanie samolotu [43] oraz zaostrzenia karalności przestępstw terrorystycznych popełnianych w grupie bandyckiej.[44] Zwiększenie się w ostat-

---

[40] Por. J. Gauthier: *Réflexions sur les articles 118 et suivants du code pénal*, ZStR 1972, z. 3, s. 264 i n.; F. Clerc: *Chronique helvétique trimestrielle*, ZStR 1976, z. 1, s. 102; ZStR 1976, z. 2, ss. 201—202; Schulz: *Notwendigkeit...*, ss. 228—229.

[41] Por. Schulz: *Notwendigkeit...*, s. 237.

[42] Por. Girardin: *Les dispositions de l'article 191 CPS et la jurisprudence qui s'y rapporte sont-elles encore en harmonie avec la notion actuelle de la morale et des bonnes moeures?* ZStR 1970, z. 2, s. 181 i n.

[43] Por. O. Hänni: *Luftpiraterie*, ZStR, 1972, z. 1, s. 320 i n.

[44] Por. F. Clerc: *Chronique helvétique trimestrielle*, ZStR 1976, z. 2, s. 202.

nich latach przestępstw związanych z gospodarowaniem wyłoniło potrzebę udoskonalenia prawnokarnych przepisów z tej dziedziny.[45]

Dalej jeszcze idą postulaty reformatorskie przedstawicieli nowatorskiego odłamu doktryny szwajcarskiej. Najogólniej da się powiedzieć, że poglądy te stanowią śmiałą i interesującą próbę sformułowania pod adresem ustawodawcy i praktyki postulatów wypływających z najnowszych danych kryminologii i penitencjarystyki.[46] Cechuje je humanizm i racjonalizm oraz dążność dopasowania prawa karnego do szybko zmieniających się realiów życia społecznego.[47] I tak na przykład przytaczane są wyniki badań nad tzw. ciemną liczbą, wskazujące jak niewielki procent sprawców pociągany jest do odpowiedzialności karnej. Mało jest faktycznie ludzi, którzy by w swoim życiu nie popełnili żadnego przestępstwa. Wiadomo, że organy ścigania posługują się odpowiednią selekcją przy doborze sprawców, którzy odpowiadać mają później przed sądem. W selekcji tej niepoślednią rolę odgrywa fakt, do jakiej warstwy społecznej należy sprawca. Bowiem przestępcy z warstw społecznie i ekonomicznie upośledzonych w większym stopniu są narażeni na poniesienie za swój czyn odpowiedzialności karnej niż z warstw uprzywilejowanych.

---

[45] P. R. Gilliéron: *Faut-il réviser les dispositions du code pénal relatives aux infractions dans la faillite et la poursuite pour dettes?* ZStR 1972, z. 3, s. 303 i n. M. Schubarth: *Reformbedürftigkeit der Vorschriften über die Aneignungsdelikte,* ZStR 1972, z. 3, s. 303 i n.; *id.: Sind die sogenannten Wirtschaftsdelikte wirklich ein Problem?* ZStR 1974, z. 4, s. 24 i n. E. A. Zimmerli: *Kommt dem Begriff der Wirtschaftskriminalität wirklich nur kriminaltaktische Bedeutung zu,* ZStR 1975, nr 3, s. 305; N. Schmid: *Der Wirtschaftsstraftäter, Ergebnisse einer Züricher Untersuchung, Folgerungen für Prävention und Repression der Wirtschaftsdelikte,* ZStR 1976, z. 1, s. 94 i n.; Ph. Graven: *L'économie du droit pénal et le droit pénal économique,* ZStR 1976, z. 4, ss. 338 i n.

[46] Trzej profesorowie prawa karnego szwajcarskich uniwersytetów: G. Stratenwerth (Bazylea), H. Schulz (Berno) i P. Noll (Zurich) brali udział w RFN w opracowaniu alternatywnych projektów kodeksu karnego (r. 1969) i ustawy o wykonaniu kary (r. 1973). Projekty te poważnie ożywiły dyskusję w zachodnioeuropejskich naukach penalnych. Alternatywny projekt kodeksu karnego wpłynął w dużym stopniu na unormowanie problematyki sankcji w obowiązującym w RFN od 1 stycznia 1975 r. nowym kodeksie karnym. P. Noll (*Neue Wege und alte Widerstände in der deutschen Strafrechtsreform,* ZStR 1970, z. 1, ss. 10 i n.) wylicza następujące nowości, które przynosił ten projekt: 1) zmniejszenie roli kary pozbawienia wolności i zastępowania jej przez inne środki prawnokarne, 2) zniesienie krótkoterminowych kar pozbawienia wolności, 3) zniesienie kary ciężkiego więzienia i aresztu, 4) zachowanie zasady proporcjonalności przy orzekaniu kar i środków zabezpieczających; cel resocjalizacyjny ma się przy nich wysuwać na plan pierwszy przed celem ochronnym, 5) wprowadzenie zakładu terapii społecznej dla psychopatów i niebezpiecznych wielokrotnych recydywistów, 6) uwzględnianie realiów wykonawstwa przy orzekaniu.

[47] Znamienny jest pod tym względem artykuł Ph. Gravena: *L'adéquation du droit pénal aux réalités,* ZStR 1972, z. 3, s. 243 i n.

Wśród wielu notorycznych przestępców znajdujemy ludzi nieszczęśliwych, społecznie nieprzystosowanych, żyjących na marginesie społeczeństwa, ekonomicznie i zawodowo upośledzonych. Przyczyną ich konfliktów z prawem są często braki w wychowaniu w rodzinie lub w zakładzie opiekuńczym. Do dalszej deprawacji tych osób przyczynia się nierzadko sam wymiar sprawiedliwości, ferując kary oparte na idei odpłaty za przestępstwo lub orzekając środki zabezpieczające o charakterze li tylko izolacyjnym. Warunki pobytu w tych zakładach nie sprzyjają resocjalizacji skazanych. Trudno w tym stanie rzeczy mówić o istnieniu wolnej i nieskrępowanej woli sprawcy do ukształtowania swego postępowania tak, aby nie popadł on w konflikt z prawem.[48]

System prawnokarnych reakcji na przestępstwo powinien ulec etycznemu zneutralizowaniu. Represję za popełnienie przestępstwa powinna zastąpić terapia społeczna. Prawo karne, zamiast stosować wobec sprawcy przestępstwa odwet (co czyni z niego w gruncie rzeczy „kozła ofiarnego" społeczeństwa), powinno mu stworzyć właściwe warunki do readaptacji społecznej. W najszerszym zakresie powinna być stosowana terapia, represja zaś tylko wtedy, gdy to jest bezwzględnie konieczne.[49]

Z surową krytyką spotkało się ustawowe uregulowanie kary pozbawienia wolności oraz jej stosowanie w praktyce. Z uwagi na nieefektywność, kosztowność, a nawet szkodliwość kary pozbawienia wolności proponowane jest zastępowanie tej kary przez inne środki penalne. Charakterystyczny jest pod tym względem referat młodego kryminologa, P. Aebersolda, wygłoszony na sesji naukowej poświęconej problematyce przestępczości oraz wykonawstwa kar i środków zabezpieczających w Szwajcarii.[50] Jego zdaniem, zastępowanie kary pozbawienia wolności w kodeksie karnym powinno być realizowane w sposób następujący:

1. Znacznemu rozszerzeniu powinno ulec stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary.[51]

---

[48] Por. Aebersold, Blum: *op. cit.*, ss. 42—47.

[49] Por. G. Stratenwerth: *Leitprinzipien der Strafrechtsreform. Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes Nordrhein-Westfalen*, Köln und Opalden 1970, s. 7 i n.; *id.: Für eine Reform des Strafvollzuges*, „National-Zeitung", Basel 12 III 1972, *id.: Kritik am heutigen Strafvollzug* [w:] *Kriminalität: Straf- und Massnahmenvollzug*, Rüschlikon—Zürich 1976, ss. 67—80; Aebersold, Blum: *op. cit.*, s. 16 i n.

[50] Por. P. Aebersold: *Abschaffung der Freiheitsstrafe, wann immer möglich* [w:] *Kriminalität, Straf- und Massnahmenvollzug*, Rüschlikon—Zürich 1976, ss. 91—94.

[51] Podobnie Graven: *La réforme pénale...*, ss. 236—239. Zdaniem tego autora, nic nie stałoby też na przeszkodzie wprowadzeniu zawieszenia wykonania kary grzywny. Ph. Graven: *Quelques considérations sur le sursis*, „Revue internationale de Criminologie et de Police technique" 1970, nr 1, s. 25.

2. Zwiększony powinien zostać zakres orzekania kary grzywny. Sama ta kara powinna być ujęta (podobnie jak to jest obecnie w ustawodawstwie Szwecji i RFN) według systemu stawek dziennych [52] albo według koncepcji J. Baumanna — jako grzywna płacona przez skazanego w określonych odstępach czasu *(die Laufzeitgeldstrafe)*.

3. Dobre rezultaty stosowania wobec dzieci i nieletnich kary zobowiązania do wykonywania społecznie użytecznych prac powinny skłonić ustawodawcę do wprowadzenia tej kary dla dorosłych sprawców przestępstw.[53]

4. Rangę kary zasadniczej powinna uzyskać kara pozbawienia prawa jazdy za popełnienie przestępstwa drogowego.[54]

Zwracają też uwagę radykalne postulaty reformy w kodeksie karnym przestępstw przeciwko obyczajności. Wyjście z założenia, że zadaniem prawa karnego jest ochrona ważnych społecznie dóbr prawnych, a nie zabezpieczenie przestrzegania pewnych konwencji obyczajowych dyktować ma daleko idącą wstrzemięźliwość w penalizacji czynów naruszających dobre obyczaje i tradycyjną moralność.[55] Rozważenia więc wymagałaby sprawa depenalizacji przerwania ciąży, rozpowszechniania pornografii, nagabywania do czynu nierządnego, cudzołóstwa, bigamii, naruszania obowiązku utrzymania i porzucenia kobiety ciężarnej. Zwalczanie tych niemoralnych czynów powinno pozostawać w gestii innych gałęzi prawa; środki, jakimi dysponuje prawo karne, są bowiem zbyt kosztowne, nieefektywne i nieadekwatne do szkodliwości czynów i antyspołeczności sprawcy.[56]

Szwajcarskie prawo karne znajduje się na drodze nieustannych zmian. Nie może być zresztą inaczej, jeżeli ma ono nadal pozostawać sprawnym instrumentem zwalczania szczególnie szkodliwych zjawisk w życiu społecznym. Zmiany wprowadzane są jednak oględnie, po starannym przygotowaniu, na co ma też chyba pewien wpływ dość złożona procedura uchwalania ustaw przez dwuizbowy parlament oraz system referendów.

Mimo pewnych głosów, zresztą dość odosobnionych, dotyczących zaostrzenia kar, ustawodawca, a także praktyka nie biorą ich pod uwagę. W Szwajcarii kara 3 lat pozbawienia wolności uchodzi już za karę bardzo surową i jest rzadko wymierzana. Uniknięto w ten sposób zjawiska dewa-

---

[52] Podobnie S. Trechsler: *Die Entwicklung der Mittel und Methoden des Strafrechts*, ZStR 1974, z. 3, s. 288; Schulz: *Dreissig Jahre*..., s. 59.

[53] Podobnie Schulz: *loc. cit.*

[54] Podobnie Schulz: *loc. cit.*

[55] Por. Stratenwerth: *Leitprinzipien*..., s. 26; P. Noll: *Begriff und Funktion der guten Sitten im Strafrecht* [w:] *Festschrift zum 150 Jährigen Bestehen des Oberlandsgerichts Zweibrücken*, Band IV, Wiesbaden 1970, ss. 217—219; Graven: *L'adéquation*..., ss. 245—263.

[56] Por. Graven: *op. cit.*, ss. 250—251.

luacji kary pozbawienia wolności. Na szeroką skalę, o czym już wspomniałem, stosowane jest warunkowe zawieszenie wykonania kary.

Po kolejnych nowelizacjach część ogólna szwajcarskiego kodeksu karnego prezentuje się bardziej współcześnie niż jego część szczególna.[57] Budzi na przykład zdziwienie utrzymanie w kodeksie karalności cudzołóstwa (art. 214 k.k.), a brak powszechnego przestępstwa nieudzielenia pomocy innej osobie w razie zagrożenia jej życia lub zdrowia.[58]

Wydaje się, że szwajcarski kodeks karny ma już najlepsze lata za sobą. Wynika to przede wszystkim z faktu, że stosowany jest ponad 30 lat, a oparty został na projekcie pochodzącym jeszcze z końca ubiegłego wieku. Nic jednak nie wskazuje na to, aby w najbliższym czasie miał go zastąpić nowy kodeks.

РЕЗЮМЕ

Статья информирует о тех изменениях, которые произошли в 70-х годах в уголовном праве Швейцарии, а также о предложениях, внесенных в последнее время швейцарской доктриной. Интерес польского юриста к состоянию уголовного права Швейцарии объясняется тем, что действующий в Польше до 1 I 1970 г. уголовный кодекс от 1932 г. создавался в какой-то степени под влиянием идей, лежащих в основе позднейшего уголовного кодекса Швейцарии от 1937 г. (проект Стоосса). Автор дает также краткую информацию об источниках швейцарского материального, процессуального и исполнительного уголовного права. Основное внимание автор концентрирует на модификации в области уголовных санкций, которые принесли новеллы от 18 III 1971 и 22 III 1974 гг. В статье также говорится о подготовке изменений так называемой „догматической части" уголовного кодекса и его особенной части. Автор также информирует о новаторском крыле в швейцарской доктрине. Обобщая, можно сказать, что эти взгляды являются интересной попыткой сформулирования постулатов, вытекающих из новейших данных криминологии, криминальной политики и пенитенциаристики, которые направлены в адрес законодателя и практики правосудия. Они характеризуются гуманизмом, рационализмом и стремлением к приспособлению уголовного права к быстроизменяющимся условиям общественной жизни. Интересен, например, постулат этической нейтрализации правоуголовных средств борьбы с преступностью. Автор считает, что после очередных изменений общая часть швейцарского уголовного кодекса является более современной, чем его особенная часть. Например, вызывает удивление сохранение наказуемости нарушения супружеской верности (ст. 214), отсутствие преступления неуделения помощи другому лицу в случае опасности для жизни или здоровья. Нам кажется, что лучшие годы швейцарского УК остались позади. Это объясняется тем, что ИК Швейцарии уже свыше 30 лет, а его родословной является проект, возникший еще в конце прошлого столетия.

---

[57] Godny uwagi wyjątek stanowi w tym względzie uregulowanie przestępstw przeciwko sferze życia prywatnego i tajemnicy prywatnej (art. 179bis—179septies k.k.).

[58] Przepis art. 128 k.k. (porzucenie rannego) ujmuje tę kwestię bardzo wąsko.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Aufsatz informiert über die in den siebziger Jahren durchgeführten Veränderungen des schweizer Strafrechts sowie über die einschlägigen, von der schweizerischen Lehre vorgelegten Vorschläge. Das besondere Interesse des polnischen Rechtswissenschaftlers für die Lage des schweizerischen Strafrechts ergibt sich daraus, dass das in Polen bis zum 1. Januar 1970 geltende Strafgesetzbuch vom Jahre 1932 gewissermassen unter dem Einfluss der Ideen entstand, die dem späteren schweizer Strafgesetzbuch vom Jahre 1937 (Entwurf von Stooss) zugrunde liegen. Der Verfasser macht auch bündige Mitteilungen über die Quellen des schweizerischen Straf-, Strafprozess- und Strafvollzugsrechts. Das Hauptaugenmerk des Verfassers gilt der Besprechung der Änderungen im Bereich der Strafsanktionen, welche die Novellen vom 18. März 1971 und vom 22. März 1973 herbeigeführt haben. Es ist auch die Rede von den in Vorbereitung befindlichen Veränderungen des sog. dogmatischen Teils des Strafgesetzbuches und seines besonderen Teils. Der Verfasser stellt auch die Anschauungen des neuerer Flügels der schweizerischen Lehre dar. Ganz allgemein kann man sagen, dass diese Anschauungen einen interessanten Versuch der Formulierung der an den Gesetzgeber und die Strafrechtspflege gerichteten Forderungen darstellen, welche den neuesten Ergebnissen der Kriminologie, Kriminalpolitik und Strafvollzugskunde entsprechen. Sie werden durch Humanismus und Rationalismus sowie durch das Streben nach Anpassung des Strafrechts an die sich schnell verändernden Realien des Soziallebens gekennzeichnet. Interessant ist zum B. die Forderung, das System der strafrechtlichen Mittel des Kampfes gegen die Kriminalität ethisch zu neutralisieren. Der Verfasser ist der Meinung, dass nach einer Reihe von Abänderungen des schweizer Strafgesetzbuches sich der Allgemeine Teil moderner als sein Besonderer Teil ausnimmt. Erstaunen erweckt z. B., dass das StGB die Strafbarkeit des Ehebruches (Art. 214) immer noch kennt, nicht aber das Allgemeindelikt der Unterlassung von Hilfeleistung einer anderer Person im Fall der Bedrohung ihres Lebens oder Gesundheit. Es scheint nun, dass das schweizerische Strafgesetzbuch seine besten Jahre schon hinter sich hat. Das geht hauptsächlich daraus hervor, dass es über 30 Jahre alt ist und auf einen Entwurf vom Ende des vorigen Jahrhunderts zurückgeht.